ԵՐԱՍԽ

Տարեգրական Լուրեր

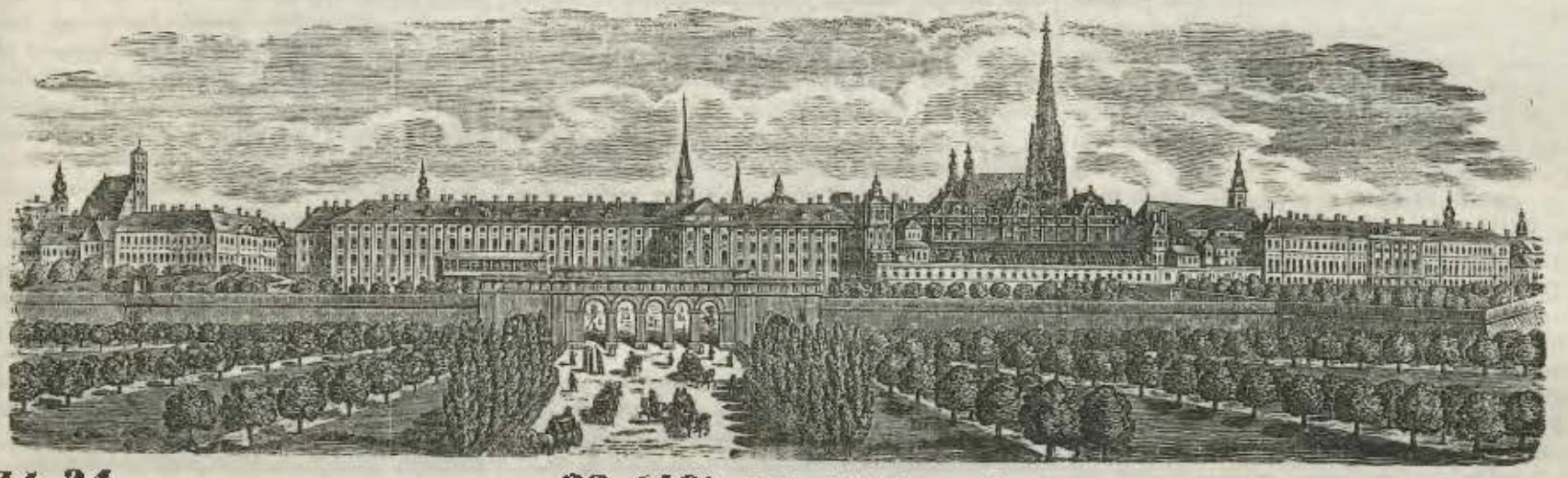

Թիւ 34 — **22 (10) ՕԳՈՍՏՈՍ** — **1853**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՒՍՏՐԻԱ. Կայսրը Իշլ կ'երթայ։ Վիէննայի Դարբնաց արքեպիսկոպոսին հաւատարմութիւնը։ Կայսեր Ծննդեան օրը։ Պալարման վիճակը կը վերցուի։

ԳԱԼԻԱ. Մեծ զօրահանդէս մը։ Վիէննայի առաջնորդութիւնները։ Արտաքին գործոց պրուսական բանագնացին դէմ։ Ար։

ԱՆԳԼԻԱ. Մեծ նաւահանգիստ մը։ Թորհրդանոցին մէջ արտաքին խնդրոց վրայ եղած խօսակցութիւնները։

ՏԱՆԻՕՐԴԱ. Թագաւորութեան ժառանգութեան խնդիրը կ'որոշուի։

ՀՈԼԱՆԴԱ. Եկեղեցական օրինաց վէճը։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԻՐՈՒԹԻՒՆ. Տերութեան յայտարարութիւնը։ Եգիպտոսի լուրը։

ՄԱՆՐԱԼՈՒՐՔ։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆՔ. ԸՀԳՈՅՑԸ ՎԷՊ. Գրդ Մաքֆարլէն, ԺԵ։

ԱՒՍՏՐԻԱ

ՎԻԷՆՆԱ, ՕԳՈՍՏՈՍԻ 21

ԱՄՍՈՅՑ 13ին մեծափառ կայսրն Իշլ դնաց, ուր յառաջագոյն գացած էին իր մայրն եւ եղբարքը, ինչպէս նաեւ Պրուշի թագուհին ալ, եւ հոն անցուց իր ծննդեան 23երորդ տարեդարձին օրը։ Ասկից հիւրերուց թէ ան լուրերը՝ որ տարածուած էին թէ նոյն կարգերը կայսեր դէմ դաւաճառութիւն մը լսուած ըլլայ, եթէ բարդումն սուտ չէն նէ, գոնէ շատ փոքր բան եղած պիտի՝ ըլլան։

— Յուրբ Ամսուան 8ին մեծափառ կայսրը մայրաքաղաքիս Յոսէֆի Օրմնար Ռաշէր Նորընտիր Դեր։ Արքեպիսկոպոսին հանդիսաւոր հաստատութիւնը կատարեցաւ։ Յոսէփանոս մայրը Եկեղեցւոյն մէջ, ուր փառաւոր թափորով դնաց։ քաղքին բոլոր հանգակ կղերը՝ թէ աշխարհական եւ թէ կրօնաւոր՝ թափորին մէջ էին, նոյնպէս քաղաքապետն ու բոլոր իր խորհրդականները։ Դեր։ Արքեպիսկոպոսին եռեւէն կ'երթային։ Նրբոր եկեղեցին մտան՝ կայսերական ընտրութեան հրովարտակն ու քահանայապետական հաստատութեան կոնդակը կարդացուեցաւ։ Ընկից եռեւ։ Ս։ Քահանայապետին փոխարարա կարդինալ Նուտիակը հանդիսաւոր ձայնաւոր պատարագ մատոյց, եւ նորընտիր Արքեպիսկոպոսին Ս։ Քահանայապետէն խրկուած եմփիսքոսը հագուց։ Հագնելէն եռեւ՝ Դեր։ Արքեպիսկոպոսն իր հովուական գահը նստաւ, եւ իրեն բոլոնդակ կղերն իր հպատակութեան յայտարարութիւնը կատարեց մուտքին կամ ձեռքը համբուրելով։ Կէսօրէն եռեւ Դեր։ Արքեպիսկոպոսին քով մեծ հացկերոյթ եղաւ, որուն հրաւիրուած էին բոլոր պաշտօնեայք, գեւառապետը, քաղաքապետը, եւ շատ մեծամեծներ թէ եկեղեցականաց եւ թէ աշխարհականաց կարգէն։

— Լմայս 18ին մեծափառ կայսեր ծննդեան օրն ըլլալով՝ ժամը 8ին քաղքիս շրջապատն եղող դաշտին վրայ եկեղեցական հանդէս կատարուեցաւ, ուր բոլոր քաղաքապահ զօրքը, զօրապետներն ու պաշտօնակիցները ժողվուած էին։ զինուորաց եպիսկոպոսը պատարագ մատոյց եւ զօրաց օրհնութիւն առաւ։ Հանդէսին ատեն, ինչպէս սովորութիւն է, զօրաց եւ. թնդանօթից ողջոյն տալն անպակաս էր։ Նոյն տօնին պատճառաւ նաեւ. Դեր։ Արքեպիսկոպոս մայր եկեղեցւոյն մէջ ժամը 11ին փառաւորութեամբ եւ մեծ հանդիսիւ. պատարագ ըրաւ, ուր բոլոր պաշտօնեայք եւ մեծամեծք ներկայ էին։

— Մեծափառ կայսեր հրամանաւ. Սեպտեմբերի առաջին օրէն սկսեալ՝ Վիէննայի եւ Բրակայի պաշտպանութեան վիճակը պիտի՝ դադրի, որն որ 1848էն սկսած՝ դրեթէ 5 տարի տեւեց։ ասով գաւառաստանները նորէն քաղաքական գաւառաց ձեւքը պիտի՝ անցնին։

ԳԱԼԳԻԱ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 14ին Փարիզի մէջ մեծ զօրահանդէս եղաւ։ Արդէն կէսօրէն յառաջ ժողովուրդը գունդագունդ բաղմութիւնամբ Նէյլիսեան դաշտին երթալու. ճանապարհը լեցուած էր, ինչպէս Փարիզ կ'ըսէ՝ կայսեր ամառուան բնակութիւնէն Փարիզ գալն ուրախութեան աղաղակներով ողջունելու համար։ Կէսօրը ազգային պահապաններն ու հեծելակազմն իրենց սահմանուած տեղերը կնստան։ Ժամը 12ը քառորդ անցած՝ թիւգի ձայնները կոչորհնչեն գալը ծանուցին, որն որ տարով ճիւմակ հագուստ հագած, Մարիկա իշխանուհոյն հետ միկտեղ բաց կառքով հանդիսին տեղը հասաւ։ Պատերազմի պաշտօնեան կայսերական կառքին քովէն կ'երթար։ Քառորդ մը եռեալ կայսրը հասաւ հետը դաշտէն իշխանը, Փերսինեի, Մաճեան եւ ուրիշ անհամար զօրապետներ։ Կայսրը կարգաւ Նէյլ սեան դաշտերուն, միաբանութեան հրապարակին, Թիւիլրիի հրապարակին ու բակին եւ. Գառաուսէլի հրապարակին մէջ շարուած զօրաց առջեւէն արշաւելու ատեն՝ ամէն կողմ թէ նոյն զրքերն ու թէ բոլոր ժողովուրդը կեցցէ պոռալով, գինքը կը բարեւէին։ Ասանկ զօրաց առջեւէն անցնելէն եռեւ՝ կայսրը կայսրուհոյն ու զօրապետներուն հետ Թիւիլրիի պարտէզին մէջ ժամացուցի տաճարին (pavillon de l'horloge) առջեւ. կեցաւ եւ զօրքը սկսաւ իր առջեւէն անցնիլ։ Ամէնէն յառաջ ազգային պահապան զօրքն անցաւ, որն որ կայսեր ու կայսրուհոյն առջեւն եկած ատեն՝ կեցցէ պոռաց, ամենէն հաքը հեծելազօրն անցաւ։

— Լ։սոդիկան Ընդհանրութիւն ըսուած լրագիրը Փարիզէն 8ին լրագրին մէջ հաստատէն քաղուած հետեւագրական լուր առնելով՝ Վիէննական առաջնորդութեանց լուսնգականին վրայ հետեւեալը կը հաղորդէ։ Տէրոյն խօսքին նայելով՝ ընկալեալ ծանուցագիրն ըստ էական մասին Նեսելրոտ կոմսին տուած երկրորդ ծանուցագրին իմաստին հետ նոյն է։ Բարձրագոյն Դուռը յունական եկեղեցւոյն արտօնութիւններն ընդ միշտ կ'ապահովցնէ։ Անոնց մէջ ամենեւին փոփոխութիւն պիտի չըլլայ առանց Ռուսաստանի հաւանութեան։ Սուրբ տեղեաց նկատմամբ ամենեւին բան պիտի՝ չփոխուի առանց Պարզիզի ու Ռուսաստանի հաւանութեան։ Շարս տերութիւնց դեսպանական միջամտութեան վրայ, յիշեալ ծանուցագրին մէջ յիշատակութիւն չկայ։ Վիէննայի լրագրէն՝ Տէրոյին սոս խօսքերը յառաջ բերելէն եռեւ՝ կ'ըսէ թէ Ամէն մարդ դիտէ որ առանց ժամանակի դիմելի նիւթի մը մէջ միտոկ պաշտօնական ծանուցում մը կրնայ յայտնուցիչ ըլլալ։

— Մոնիթէր Օֆֆասիէլ Ին հրովարտակ մը կը հրատարակէ, որով պր։ Տրուէն սոր լ'Իւիին՝ գեւապանական դէպքերու մէջ ըրած մեծամեծ ծառայութիւնց համար, պատուոյ լեգէոնի մեծ խաչը կը տարուի։

— Պր։ Առակցի, որուն տուղջութիւնն վիճակն աղէկցած է, դիտուիլեան Ճիմարանին ամանաւորն նեկայ գտնուեցաւ, ուր որ երեւցած ատեն՝ ընդհանուր ուրախութիւնն նշանեներով դինքն ողջունեցին։

ԱՆԳԼԻԱ

ԼՈՆԴՈՆ, Օգոստոսի 10։ Երեկ իրիկուն ժամը 6ին մեծափառ թագուհին Օշորոն հասած ըլլալով, վաղը առաւօտ ժամը 10ին Վինտսորի պատերազմական նաւակատեանը պիտի երթայ ու եսքը Ընդերք — Վինտսորի թագաւորական նաւուն վրայէն նաւահանգէստ պիտի ելնէ։ Թորնբրոպատիս Ակա դիտուհին ու իր ամուսինը՝ Գերի (Համբարտ) նաւուն վրայ, գեսպանական անձինք Պէվի նաւուն վրայ, ատենակալաց սենեկին անդամները՝ Աբրոմոյի նաւուն վրայ, պատգամաւորաց սենեկին անդամները՝ ՇՈ նաւուն վրայ, պաշտօնեայք Պէ։ էլ (արշնարծիւ) նաւուն վրայ... պիտի կենան։ Վիէննայի լրագրէն ան նաւահանդէսին վրայ հետեւեալը կը գրուի։ 15 օրուընէ վեր Փարդամիդ ու Պաուիէմիդրն եղած պատրաստութիւնները նայելով, Սիսիմէտ նաւահանդէսը՝ աշխարհքիս մէջ եղած ամենամեծ ծովահանդէսներէն մէկը պիտի ըլլայ։ Անգլիայի մէջ մեծ նաւատորմիղ հանդէս մը 1814էն Յունիսի 23ին եղաւ, երբ գաշնակից տերութիւնաց նաւատորմիղներն ալ հոն էին։ Նոյն ատեն պատերազմական շրջենաւ չկար, իսկ ասոր ներքակ հիմակ Անգլիա շրջենաւաց տարմիդ մ'ունի։ 1814ին նաւերը միանակ կեցան առանց շարժում մ'ընելու, բայց ատենամ անանկ չէ. արդէն անոյշ 8ին Սիսիմէտ եղած ամէն նաւերը բաց ու արձակ ծով էլան ու անանկ կարգաւորութեամբ կերթային ընդ, ինչպէս որ Զարմանի մէջ հեծելակազմն ըրած էր։ Հետաքրքիր ժողովրդեան բանած անհամար նաւերն ու շրջենաւերը ծովական մարտահանդէսը շարս կարմանէ պիտի փարեն։ Փարդամիդի մէջ արդէն հիմա մեկ գիշերուան բնակութեան վարձքը վենետական պալատի մը շաբաթական վարձքէն աւելի է։ Սաութամբրդի բնակիչքը կը, քիշնան ու պատուաւոր Լոնտոնցիք երկաթուղւոյ կայարանները կը վազեն։

Դարձ ի մէջ այլոց ասանկ կը խօսի։ Ընդգիպի ծովերդերը պատերազմի ժամանակ ալ ունեցեր մեծամեծ նաւատորմիղներ եկած էին, բայց հանմանութեամբ հիմա Սիսիմէտի քով եղածին չափ սահմանաւոր նաւերը երբեք պարզի զրութիւն ու ճարտարութիւն չէին ցուցուցած։ Պատերազմի պա-

տրամադրութեան ու խիստ կարգաւորութեան տակը պահեր կ'ընծայէին Վեսթինկին զօրքը ու Ագամեմնոն նաւերը։ Զինեալ բոլորովին անոնց թնդանօթներով, որոնց մեծագոյն ծանրութիւնը ալ գործածել սկսելն եղած ամենէն մեծ ճախարակ նաւին բոլոր հրացաններէն աւելի կու գայ, կրնան նոյն նաւերը թէեւ ամենայն ամէն նաւերը կէս ժամու մէջ ոչնչացընել։ Բայց ասոր հակառակը ծովային մարտկոցներուն նոր դրութիւն մ'ալ տրուած է պատերազմներուն ձեւով, որոնք զէնքերնին կարգաւորութեան կու տան իր նաւն ուզածին պէս հոսել եւ առնալ դէմ փախչել։ Քանի մը տարի առաջ երբոր Միջերկրական ծովուն մէջ Հայոց փոքքեր ծովակալին տակ եղող 9 ճախարակ նաւերէ բաղկացած նաւատորմիղ մը տեսնելու եղաւ, առանց նոյն տեղ մը նաւահանգիստ ընելու հանդարտեցաւ, անոր համար նաւերը թէպէտ առագաստնին բացած էին, սակայն խարիսխնին չվերցուցին։ Ահ եւ նոյն տեղն ըլլալու Հիմնական նաւահանգիստը աշխէն ծովամարտին կենդանի պատկերը պիտի ըլլայ։

Ըստ տեսարանը երբեւ գուցէ ամառնային զբօսանք մը չէ, հապա քաղաքական գործք մը, որուն նշանակութիւնն ամէն եւրոպական գաւառ պիտի խմանայ։ Նաւադասակարգ ու անոնց առաջնորդին խօսքերը զէնք փառաց սորուածը (——) ըսելին, որոնք նոյն ընկերութիւնները զէնք զօր տեղ ապաւել կ'ուզէին։ Թէպէտ եւ չկրցան իրենց քաղաքակցաց արիութիւնն ու գործունէութիւնը խափանել, սակայն առաջ երկիրներու մէջ ան ասոր ու փառաւոր կարծիքը տարածեցին որ Անգղիոյ ծովոյ ուժն անանկ եղաւ։ Ինկած է պատահածքական ու նիւթական հոգւոյ, որ նոյն իսկ ամենէն ծանրակշիռ պատճառն ալ զինքը պաշտպանող չկրնար գտնել։ Հարկ է աշխարհքիս ան ձեւ կարծիքը փոխելու։ Զմոռցուի որ ան նաւատորմիղին բոլոր նաւերը տարի մը յառաջ դեռ նաւաշինին էին ու առանց անդադար պարապմունքի մէջ ալ ութ ամսուան մէջ պատրաստ նաւերով ընծայեցան, եւ երբ Զանազ գաւառին առջեւ զօրաւոր նաւատորմիղ մը մէկ գծով կը ներկայացնէ, Միջերկրական ծովուն ջրանցքին մէջ ուրիշ նաւատորմիղ մը հանդէս կ'ընէ։

— Լոնտոն, Օգոստոսի 9։ Նախնական սեննեկին երկնային նաւին մէջ Պալմերստոն մարքէզը ռուսական-օսմանեան խնդրոյն վրայ նորէն խօսք բացաւ։ Ըմբռնական Լորտը հաշէն եկած մինչեւ Յուլիսի 28 հանդէպ, Անգղիական վարչութեան ռուսական վարչութեան դառնալուն, Օսմանեան կառավարութեան պատասխան եղած սերեց դրուածն, չատ ամսիքի աշխուական կառուածառէներուն առաջեւ զօրաց կարգը մանելուն վրայ յարկիններուն ըսելու յանձին քիչեքէն ետեւ, նախ հարցուց թէ արդեօք կառավարութիւնը նոյն գեղքերուն վրայ լուր առած է եւ երկրորդ թէ անոնց նկատմամբ ինչ ըրած է։ Ինչ ըրած է կառավարութիւնն Անգղիոյ մէջ ու ինչ միջոցներ ձեռք առած է իր գեսպանը Պոլսոյ մէջ։ Զեմ կրնար սորվեցընել, ըսաւ, Գաղղիոյ ու Անգղիոյ պետականներուն յանգոր խորհուրդներն առնելով ու Կոստանդնուպոլիս կեցող իմ աշխուական բարեկամս ու աշխատակից (Լորտ Ռէտքլիֆ) ան մեծ տէրութեան վայել արժանաւորութեան յուղմունքն վրայ՝ կը յուսամ նաեւ ըսելու թէ հաշէն եկած վերջինեալ լուրերուն համաձայն, Ռուսական կառավարութիւնը չէ թէ իր բանակներուն վրայ տնօրէնութիւն տալու համար պաշտօնած է, հապա տեղը կերպով իրեն պահանջուած է որ Դանուբի իշխանութիւններէն հեռանայ։ Թէ որ Անգղիա Օսմանեան տէրութեան ամբողջութեան պահանջած ու պահպանած է իր սահմանագիծը պաշտպանելու, ան առեն Անգղիա Ռուսաստանի հետ յանցակից է։ Բայց ես ասիկա չեմ կարծեր։ Ռուսական զօրաց Դանուբի իշխանութիւնները մտնելը՝ կամ Օսմանեան տէրութեան դէմ բացայայտ հրատարակուած պատերազմ կը նշանակէ եւ կամ ասպատակութիւն է։ Բայց ինչպէս կրնայ Անգղիա համաձայն հաւանութիւն ըլլալ իր դաշնակցին դէմ եղած ասանկ ասպատակութեան վրայ։ Զանազ գաւառի մանելը իրեն՝ դաշանց խնդիր մը կը սեպուի, բայց Ռուսաստանին Օսմանեան տէրութեան դէմ բռնած պատերազմական ընթացքը բոլորովին կը փոխէ ամէն դաշինքները, զէթ անոնք՝ որոնք վերջի եղանգ Բուռը կը պարունակէին։ Անգղիա ծանուցանէր կը ըրէ, Ռուսաստան յառաջ կը բայէ։ Պետութեան մէջ Վիէննական աշխատութիւններն աւելի ընդունելութիւն գտած են, կ'ըսուի։ Բայց չըսուիր թէ յոյսով կը կայանան ան աշխատութիւնները, ուր որ անոնց ընդունելութեան վրայ ռամկական յառաջ պէտք էր անոնց բանակցութիւնը գիտնալ։ Ըսկէց զատ Պետերբուրգէն եկած նոյն ընդունելութեան թղթին թուականը 3 Օգոստոսի գրուած է, իսկ Վիէննայի ժողովին ծանուցագիրը որուն գիմացը պատասխան պիտի ըլլայ Պետերբուրգին եկած յետեւոյ ընդունելութեան թուղթը, հազիւ Օգոստոսի 1ին ճամբայ ելած էր Պետերբուրգ երթալու։ Ասկէ կը հետեւի որ Պետերբուրգէն եկած նոյն թուղթն անշուշտ ուրիշ հնոյն առաջարկութեան պատասխան է։ Աշ առնականաց սեննակը, ոչ պատգամաւորաց սեննակը, ոչ ալ բոլոր Անգղիա կը հանի անանկ առաջարկութեան մը, որն որ ամէն բանէ յառաջ Ռուսին Օսմանեան երկիրներէն մեկնիլը եւ քաշուելը չըներ խաղաղութեան խնդիրն։ Անգղիոյ ծանուցագիրներուն ու սահմանադրութիւններուն Եւրոպայի մէջ առջին տեղին վրայ առնուն 150 թնդանօթ ունեցող նաւերէ բաղկացած պիտի առաջական նաւատորմիղ մը Դանուբի բերաններու բանալ ու Պալաքիոյ վրայ ալ սրբազնական գիրք մ'ունենալ։ Ըսոնք եղած բաներ են, որոնք մեկնութեան կը կարօտին։ Ալ համբերութիւնը համար, չեմ կրնար ալ ինք զինքս բռնել ու չհարցընել թէ արդեօք Անգղիա Եւրոպայի աշխուէ իր պատիւը, իր գէտն ու անով նաեւ իր նիւթական շահը թող առնու միայն ընէ։ Ասոր ուղղակի ու պարզ պատասխան կ'ուզեմ։

Լորտ Ճոն Ռասէլ պատասխանեց։ Կը ցաւիմ որ հինգ սր յառաջ ասոր տեղեկութիւններէս աւելի էական բան մը չեմ կրնար ըսել։ Դարձեալ կը կրկնեմ որ Ռուսի յարաձայն կամ գրեթէ յարաձայն Օսմանեան երկիրները բանելէն յառաջ եկած հետեւութիւններուն վրայ ձեր կարծեաց հետ բոլորովին միաբան եմ։ Բայց մեծ տեղ դէպքերուն վրայ պաշտօնական լուր չունիմ։ Նոյն դէպքերէն շատերուն կարեւորութիւնը չուզելով ուրանալ, կը համարիմ ըսելու թէ ես ալ ան նիւթին նկատմամբ ձեր ունեցած աշխուներէն, այսինքն լրագիրներէն ու հեռագրէն ուրիշ աղբիւր մը չունիմ ու բոլոր աշխուական առեւտրականութեան հիմնական գաղափարն ընել որ կառավարութիւնը խիստ մեծ անհամաձայնութեան կ'ընէ թէ որ առանց լուրը վրայ վստահելով՝ գործքի ձեռք զարնէ։ Իսկ Պալաքիոյ վրայ ամենեւին վստահ չը եղած չեմ կարծեր, ինչու որ հաշէն Յուլիսի 28ին գրուած նամակներ ընդունած եմ, որոնց մէջ Դանուբի վրայ եղած ռուսական նաւերուն վրայ խօսելով՝ անմիջապէս նաւեր են, կը գրէ։ Նոյն ամսոյն 27ին հաշէն ու 28ին Պուքրէշէն եկած թղթերը թէպէտ եւ կը զրուցեն որ Ռուսաց գլուխ մը գնդացող մեծ անհամաձայնութիւն կը պատճառէ, սակայն փոխարկութեան փոխանակութիւն կամ բանակցումէն զգուշութեան չէին յիշեր։ Առնականաց կամ պատգամաւորաց սեննեկին խաղաղասէր յաճախ կառավարութեան պատճառաւ ինչ ըսելիք չէին գիտեր։ Խօսակցութիւնները հիմնել ընդհանուր եւրոպական կերպարանք մ'առին, ինչու որ բոլոր Եւրոպա տէրութեանց հաւասարակշռութիւնը պահելու միաբան է։ Վիէննայի մէջ առանց Անգղիոյ ու Գաղղիոյ համաձայնութեան բան մը չըլլար, եւ ան տէրութիւններն ալ ամենեւին միայն չունին հաւանելու անանկ լուծման մը, որն որ Օսմանեան տէրութեան անկախութիւնն ու ամբողջութիւնը ամէն վտանգէ ազատ չընէ։

Լորտ Մալմեսպըրի յիշեցուց թէ խորհրդանոցը պիտի գոցուի։ Ըսկէն անոնք կը կարծէ թէ պատերազմին վերահաս է ու ամենեւին չկրնար թէ Անգղիոյ ու Ռուսաստանի կառավարութեանց մէջ ինչ կ'անցնի։ Մինակ փարիզի ու Պետերբուրգի մէջ եղած խօսքերը գիտենք, ըսաւ. բայց անգղիական կառավարութիւնն առանց ծանրակշիռ նիւթի մէջ, գիտնանք ամենեւին յայտարարութիւն չտուաւ։ Ըսգ կը յուսամ որ արտաքին գործոց աշխուական քարտուղարը խորհրդանոցին 5 կամ 6 ամսուան համար բաժնուելէն յառաջ մինչեւ հիմակ եղածներէն աւելի յայտնի յայտարարութիւն մը կու տայ, երկրին ծանուցանելով թէ արդեօք Ռուսաստանի Դանուբեան իշխանութիւններէն չուն ու անպայման քաշուիլը գրուած է իբրեւ թէ ուրեմն առանց որոյ ոչ։ Ինչու որ գործածուած յարաձայնութիւնը խիստ պղտոր կը մնայ։ Լ. Դըրպէյ ըսաւ առանց քաշուելու հարցնելով թէ Ռուսաստանի Դանուբեան իշխանութիւններէն ետ քաշուիլը գրուած է իբրեւ թէ նուիրական առանց որոյ ոչ, միանգամայն ըսաւ որ խորհրդանոցին գոցուելէն յառաջ կառավարութիւնը սեննեկին առջեւը պիտի գինէ ան ամէն տեղեկութիւնները՝ զորոնք կրնայ յառաջ բերել առանց տէրութեան շահուն դէմ գործելու։

Նոյն նստին մէջ Լ. Էլէնպըրօ Ռուսաց տէրութեան Պարսկաստանէն ուղղի մեծ զօրքեր մը կամ անոր տեղ Պարսից նահանգը ապահովելու յիշեց։ Լ. Գլարէնտօն ըսաւ թէ ասոր վրայ պաշտօնական լուր մը չունիմ, բայց նոյնն անհիմն ու անհաւանական բան մը կը կարծեմ։

ԴԱՆԻՄԱՐԳԱ

ՀԱՆԻՄԱՐԳԱՅԻ թագաւորութեան ժառանգութեան նկատմամբ անցած տարի Մայիսի 8ին Լոնտոն մեծ տէրութեանց եւ Դանիմարգայի մէջ գրուած դաշինքը, ինչպէս յայտնի է՝ Դանիմարգայի խորհրդարանին փոքր մէկ մասին կողմէն արդէն հակառակութեան հանդիպեցաւ։ Բայց թէպէտ դէմ գնող մասը պզտիկ էր, սակայն տէրութեան օրինաց որոշման համաձայն՝ բաւական էր ժառանգութեան նկատմամբ հաստատելի կին եղած թագաւորական առաջարկութեան ընդունելութիւնն արգելել։ Որովհետեւ հակառակորդները կը վախնան որ Կլիւքսպուրկ-Հոլշթայնի իշխանը Դանիմարգայի թագաւորութեան յաջորդելով, երբոր ժամանակաւ նոյն ցեղն ալ անժառանգ ըլլինայ նէ, գուցէ իրաւունքը Ռուսաց կայսերական տան կ'անցնի, որն որ Հոլշթայնի ցեղէն է, եւ նոյն տէրութեան հետ կը միանայ։ Այս հակառակութեան համար նախ՝ առջին խորհրդարանը, եւ երկրորդ անգամ թէ վերին եւ թէ ստորին խորհրդարանը լուծուեցաւ, եւ թագաւորն ընդհանուր ընտրութեան նոր օրէնք մը հանեց։ Առաջ Լոնտոնի դաշանց գործադրութիւնը խիստ ուշանալով, Դանիմարգայի արտաքին գործոց պաշտօնեան նոյն դաշանց ստորագրող տէրութեանց քով նստող դեսպաններուն շրջաբերական թուղթ մը գրեց եւ եղած բաներն անոնց ծանոյց։ Նոյն տէրութիւնները իրենց պատասխանեցին եւ ըսին որ Մայիսի 8ին դաշանց վրայ կ'ուզեն հաստատուն մնալ, եւ պատահելիքին որ ամենեւին տեղի չունի հակառակորդներուն վախը՝ իբր թէ Դանիմարգայի ափերը Ռուսաց ցեղին կ'անցնի։ Որովհետեւ նոյն դաշինքն ան երկու ընդհանուր սկզբանց վրայ հիմնուեցաւ՝ որ Եւրոպայի տէրութեանց հաւասարակշռութիւնը պահուի եւ Դանիմարգայի թագաւորութեան ամբողջութիւնը միաբերեալ ըլլայ հաստատուի։

Ընթացած թագաւորը Յուլիսի 31ին հրովարտակ մը հանեց, որով թագաւորութեան ժառանգութեան յաջորդութիւնը կը կարգադրէ, նոյն հրովարտակը նախ եւ յառաջ իր հօրը Քրիստիան Ը. թագաւորին 1846ին հանած հրովարտակը կը յիշէ, որն որ կը կարգադրէր որ եթէ նոյն թագաւորական ցեղին արական գիծը մարելու ըլլայ, իգական գիծը յաջորդէ, ասկից էր որ 1848ին Դանիմարգայի թագաւորութեան մէջ այնչափ խռովութիւն ու կռիւ ծագեցաւ, ինչու որ Շլեզվիկ-Հոլշթայնի ժողովուրդը նոյն կարգադրութիւնը չընդունեցաւ եւ ուզեց Դանիմարգայի աթոռէն բաժնուիլ։ Նոյն հրովարտակը յանգոյն տնօրէնութիւններ առջէն ետեւ՝ կը կարգադրէ որ Ը. Ֆրետ. Հինգերորդ թագաւորական արական ցեղը մարելու ըլլայ, Շլեզվիկ-Հոլշթայն-Սոնտերպուրկ-Կլիւքսպուրկի Քրիստիան իշխանը բոլոր Դանիմարգայի թագաւորութեան յաջորդէ. եւ նոյն իշխանէն ասկից վերջը Դանիմարգայի իշխան անուանուի։ Ը. Իր արական ցեղը միայն թագաւորական գահը ժառանգէ եւ թագը մէկու անկրանէն անցնի։ Գ. Թէ որ ան ցեղին արական գիծն ալ ժամանակաւ մարելու ըլլայ, նոյն ժամանակին տիրող թագաւորը պարտաւոր է հոգալ որ ժառանգութեան նոր կարգադրութիւն մ'ըլլայ՝ Դանիմարգայի թագաւորութեան ամբողջութիւնն ու անկախութիւնը պահելով, ինչպէս նաեւ թագին իրաւունքներն ապահով եղանակաւ հաստատուն ընելով. եւ ինչպէս որ 1852ին Մայիսի 8ին Լոնտոնի դաշանց երկրորդ յօդուածը կ'ըսէ՝ նոյն ժամանակին թագաւորը նոր յաջորդութեան կարգադրութեան համար Եւրոպայի տէրութեանց հաւանութիւնը պիտի առնու։

ՀՈԼԱՆՏԱ

ՀԱԱԿ, Օգոստոսի 13։ Երէկ երկրորդ սեննեկին մէջ եկեղեցական համայնութեանց վրայ տէրութեան ընելու հսկողութեան օրէնքը վճռականութեան առկ ինկաւ։ Նիստը սեննեկին առջեւ այնչափ տրոց վրայ անգլեկութիւն առջէն սկսաւ։ Դարձեալ 398 հոգի ընդդէմ ու 145 ի նպաստ կային։ Կուսակցութիւնները, կ'ըսէ օրագիր մը, կարգաւորուած են. ամէն մէկն իր մարզին ու շահերը կը ճանչնայ, իր յաջողելու պատր գեղեցիկ զէնքերով դաշտ կ'ելլէ։ Պր. Ցէհնոէ պարզեմ կը սեպէ (օրինաց կողմը)։ Մեր օրէնսդրութեան հաստատութեան վրայ անոտայ ենք։ Արդեօք կաղղիական ժամանակին հին օրէնքը գեռ կ'արժէ, թէ չէ։ Պայծառութիւն կ'ուզենք։ Մենք ան օրէնքն ընդունելով՝ նոյն պայծառութիւնը գտանք։ Թէ որ մէկը բոլոր Եւրոպայի տէրութեանց վրայ աչքը դարձընելու ըլլայ, կը տեսնէ հոն տիրող եկեղեցի մը, որն որ բազմաթիւ առանձնութիւնները կը ճնշէ։ Եկեղեց. ամենայն հետ ալ տիրող եկեղեցի մը կ'ուզեմ, սակայն այնպէս որ կրօնական թշնամութեանց ու քրիս-

ռնէական հեղափոխութեան տիրող ըլլայ։ Ան բոլոր ըսածները բաղդատմանութեան վրայ են, բայց նախ ուրիշ ամէն մէկուն ազատութեան վրայ, որն որ ամենայն բռնութեամբ կրնայ ատացուիլ...։ — Պր. Վարդապ. Նա անմեղի մէջն էր, որոնց հաղորդեալ թէ օրինքը կարելի չէ՛ մի առանց օրէնքի քաղաքային կրօնական դաւանմունքը պաշտպանել։ Սակայն ինքն կ'երեւայ որ հիմա քաղաքականութիւն չէ կատարարութեան հետ խճճուած ըլլալ։ Խոհեմութիւնը կը պահանջէ թէ օրէնքին առանձին սրբութիւնները մերժելով, անանկ մի շնորհէ որ իբր թէ կրօնական ընկերութեանց մէջը առաւել է այն ամէնայն՝ որն որ բռնաւորութեամբ պարտադրուած չէր։ — Պէտցեն, օրէնսդիր (օրինաց դէմ)։ "Հաստ կը յայտնէ որ այս խօսքերն եղած ամէն ուղղափառ պաշտօնեայ մի հնարաւոր չէ։ Պէտք չէ մոռնալ թէ աս օրէնքը մի միայն ուղղափառաց դէմ է, եւ առանց Լիվոնիֆիայի հաւանութեան չինուած է։ Կ'ուզեմ՝ աս օրէնքին չինուելու ժամանակին, Լաւրիկի օրերուն դրդուռութենէն բան մը յառաջ բերել։ Թէ որ նոյն ամէն ստորակարգ մի մեր երկիրները ծանրացութիւն ըլլէր ու լսէր որ հակինէրուն անհամաձայնութիւնը բաժանապաշտական հրամաններէն կամ անոր եպիսկոպոսներ անուանուելն է, անոնք որ կը հարցընէր թէ հոս աւելի երկուքի մէ կայ, թէ չէ։ Բայց իրեն պէտք է որ պատասխան տրուէր թէ մեր սահմանադրութիւնը կրօնական ընկերութեանց նկատմամբ կատարեալ հաւասարութիւն կը ճանչնայ օրինաց առջեւ։ Ըն առանց աս ազատութիւնն անմիների բան կ'երեւայ առաքին։ Գիտեմ ան քրիստոնէութիւնները, որոնք այդին մեծ մասին ախոյեան են։ Մեր սահմանադրութեան սկզբունքները գետ ըստ բաւականին այդին ընդհանրապէս աղէկ ծանօթ չեն։ Կան դեռ մարդիկ, որոնք տիրող եկեղեցի մը կը ճանչնան։ — Ան մարդուն խոստովանութիւնն էւս խօսեցան նաեւ ուրիշներ ալ, ընդդէմ եւ ի նպաստ օրինաց։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ

Հոս կը գտնէք լրագրոյս նախընթաց թուոյն մէջ յիշուած յայտարարութիւնը, որն որ վեհափառ կայսեր հրամանաւ Կոստանդնուպոլսոյ ու տէրութեան մէկալ գաւառները բաժնուեցաւ եւ գրուած է 1269 Շէվվալ ամսոյն 21ին (1853 Յուլիս 15=27ին)։

Տէրութեան լրագրով արդէն ծանուցած ենք որ Ռուսիոյ կառավարութեան ու բարձրագոյն Դրան մէջ եղած խնդիրներուն աղէկ չհասկցուելովը, Ռուսաց կառավարութիւնն իր քաղաքական յարաբերութիւնները կտրեց, գնացանը Կոստանդնուպոլսէն հանելով. բարձրագոյն Դուռն ալ Ռուսաստանի մեծամեծ պատրաստութիւնները տեսնելով՝ զգուշութեան համար զինուորական միջոցներ բանեցուց։ Ռուսաստանի ու Դրան գժտութեան բուն պատճառն ան է որ Ռուսը յունական եկեղեցիներուն ու կրօնական արտօնութիւններուն նկատմամբ կերպական պաշտպանութիւն մը կը խնդրէ, իսկ Դուռն իր իրաւունքներուն զօրութեամբը զանոնք կը մերժէ։ Գիտնալու է որ ան կրօնական արտօնութիւնները, որոնք Մէհմէտ Բ. Աշխարհակալին ատեն հաստատուեցան, անոր յաջորդներուն ժամանակն ալ հաստատուն պահուեցան։ Նոյնպէս հիմակուան վեհապետն ալ իր նախորդներուն օրինակին հետեւելով՝ զանոնք հաստատեց։ Ռուսի ամենեւին մէկը չէր կրնար մտածել որ կառավարութիւնն ան հին արտօնութիւնները կ'ուզէ քակել, զորոնք ինքնակամ տուած ու հաստատած էր։ Սակայն բարձրագոյն Դուռը դարձեալ պարզապէս յայտնեց ինք զինքը բոլոր աշխարհքին առջեւ կերպով մը ցուցնել Ռուսիոյ կասկածները, որոնք աս գժտութեան պատճառ եղած են։ Երբ որ կառավարութիւն մը ուրիշ կառավարութենէ մը առնուելով՝ իրեն հպատակ եղող միլիոնաւոր ազգի մը արտօնութիւններուն նկատմամբ՝ իր վրայ պարտաւորութիւն մը կ'առնէ, իր անկախութեան ու օրինաւոր իշխանութեան իրաւանց դէմ կը գործէ։ Աս պատճառաւ իրաւամբ ու բարեկամաբար ծանուցուեցաւ եւ ատեն կրկնուեցաւ որ անկարելի բան է այնպիսի պարտաւորութիւն մը յանձն առնել։ Բայց Ռուսի կառավարութիւնը, որն որ պէտք չէր որ աս բանիս վրայ այնչափ յամառի, ամենեւին եւ ոչ փայլեան մը իր պահանջման մէջէն թողուց, եւ աս պահանջմանն հայց Պրուդի անցնելով՝ Մոլտաւիան ու Վալաքիան զօրքով գրաւեց, եւ աս գրաւմամբ Օսմանեան կառավարութիւնը շատ զարմացուց։ Եւ որովհետեւ մեր սահմանները անիրաւ գաղանց դէմ է, ասոր համար չափաւորութեամբ բոլոր բերքը եւ պաշտօնական ու հրապարակական կերպով մեծ տէրութիւններուն ծանուցինք որ բարձրագոյն Դուռը չկրնար աս դաշանց եղծումն ընդունիլ։ Աս անդեկութիւնն ու ծանօթութիւնն անոր համար տուինք, որովհետեւ բաշ դաշանց՝ որոնց երաշխաւոր են տէրութիւնները, կարգը կը պահանջէր որ այսպիսի երեւելի խնդիրները եղած ատեն՝ բոլոր տէրութեանց ալ անգիտացութիւն տրուի։

Ռուսի կառավարութիւնն իր կողմանէ խնդրոց որ Օսմանեան կառավարութեան դէմ՝ պատերազմ բանալու միտք չունի, հապա Մոլտաւիոյ ու Վալաքիոյ իշխանութիւններն իբրեւ նիւթական երաշխաւորութիւն ձեռք կ'առնէ, մինչեւ որ իր փափագը կատարուի։ Բարձրագոյն Դրան կառավարութիւնը մեծ տէրութեանց կողմանէ, առանց բացառութեան, բարեկամական ազնուայ առումին նշաններ ընդունեցաւ։ Անգղիան ու Գաղղիան իրենց ծովային տէրութիւններ իրենց բարեկամութեան զօրքերը նիւթական կերպով ցուցուցին, որոնք բաւական են օգնական ըլլալու եւ անոնց վրայ վստահելու։ Բարձրագոյն Դուռը բանած չափաւորութեան համեմատ, հիմա մեծ տէրութեանց հետ խօսակցութեան մէջ է։ Եւ որովհետեւ ամենեւին անուղղակութիւն մը չկրնար ընդունիլ, որն որ իր անկախութեան ու իրաւանց դէմ է, անոր համար միաբանութեամբ ու իր պաշտպանութեան համար արաջեց որ թէ Դանուբի եզերքը եւ թէ Ասիոյ սահմանները զինեալ վիճակի մէջ պահէ, մինչեւ որ պարագաները փոխուին։ Հիմակուան վիճակն ու Ռուսաստանի եւ բարձրագոյն Դրան մէջ գժտութեան սկիզբն աս ըլլալով, կառավարութիւնը մեծ զգուշութեամբ ու ծջղութեամբ ամէն հարկաւոր միջոցներն ի գործ կը դնէ, զօրքը, ռազմամթերքն եւ ուրիշ բաները կը հոգայ։

Իսկ բարձրագոյն Դրան ազգի ազգի հպատակներուն պարտքն է, իրենց վայելած հանդարտութեան մէջ կենալ, իւրաքանչիւր ալ իր գործքը, վաճառականութիւնն ու մշակութիւնը յառաջ տանիլ, կամ իր վիճակին համեմատ ըլլալիք եւ ջանալ որ Դրան հրամանները գլուխ հանէ։

Մեծափառ եւ Ռուսաստանի պահանջումը, ինչպէս վերոյիշեալներէն յայտնի է, Յունաց կրօնական արտօնութեանց վրայ հաստատուած է, բայց Օսմանեան կառավարութիւնը անդեկացած է ու գիտէ որ նոյն ազգին ոչ կղերականներն եւ ոչ ալ ուրիշ առումանի մարդիկ անոր մասնակից են, եւ կամ կերպով մը անոր վրայ յառաջացած տեղեկութիւն ունենին։ Դուրձկող Յոյն հպատակաց նկատմամբ այնպիսի ժամանակ պահանջեմ մ'եղաւ, որ առեն նոյն ազգն իր գոհութիւնն ու շնորհակալութիւնը կայսեր վրայ վերջին առումանի հայտնուած էր։ Ասոր համար իրաւացի ու օրինաւոր է անոնց վրայ ալ մի եւ նոյն աչքով նայիլ, ինչպէս վեհափառ կայսեր մէկալ հաւատարիմ եղող հպատակներուն վրայ, Հայոց, Կաթոլիկաց, Բողոքական ու Իսրայելացոց։ Արանցիլի ու երեւելի բան է որ ամէնքն ալ իրարու աղէկ աչքով նային, եւ Օսմանցիք ալ, մէկալ հպատակական հպատակներուն պէս, չափաւորութեամբ ու հնազանդութեամբ վարուին եւ իրարու անկղութիւն ու թշնամութիւն չցուցնեն։ Իւրաքանչիւր ալ իր գործքը տեսնէ, այնպիսի բաներու չխառնուի, որոնք իրեն չեն վերաբերիր. եւ հայրենական կամաց դէմ եղած գործք մի չընէ։

Ըս որոշումներն ու հրամանները փոխադարձին դաշնակցութեամբ եղած՝ պաշտօնէից, զինուորական ու քաղաքական պաշտօնատէրներուն խորհըրդոյն մէջ որոշուեցաւ եւ վեհափառ կայսեր հաւանութիւնն ալ ընդունեցաւ։ Աստի ով որ աս յայտարարութեան մէջ եղած որոշումներուն ու հրամաններուն դէմ կը գործէ, անհնազանդութեան գործք գործած կ'ըլլայ եւ խիստ կը պատժուի։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, Օգոստոսի 5։ Այսիտ փաշան շատ տարեան երկպառակութենէ ետքը վերջապէս Ռէշիտ փաշային հետ հաշտուեցաւ եւ աս առթով անկից ՚ներս գեղեցիկ շուքինսա մը պարգեւ ընդունեցաւ։

— Ս. երկին օրերը ՚նեղաբ ջերմ սաստիկ կարգի շատցած եւ բարձրութիւնը գրեթէ 19 աստ հասած է։

— Սառնկանութեան շատ մարդիկ (փոստէներ) պաշտօնակալի մը առաջնորդութեամբ Ասուանայի ընդհանուր հիւպատոսարանը մտան, որպէս զի իրենց փախած Արարացի մը ձեռք բերեն։ Պարտաք տեղ անոնց ծանուցուեցաւ որ ան առանց հիւպատոսարան մէն է եւ առանց մասնաւոր հրամանի՝ չէն կրնար ներս մտնել. անոնք մտին չլսելէն զառ ձեռք վերցուցին հիւպատոսին կառատնին վրայ՝ որն որ զինքը արգիլել կ'ուզէր, նաեւ դաշունով զինքը վիրաւորեցին։ Նոյնպէս ընել կ'ուզէին հիւպատոսին օրդւոյն, որն որ կառատունին օգնելու գնաց եւ հազիւ իր գլխուոյն մէկ մասն անոնց ձեռքը թող տալով՝ պրծաւ։ Վերջապէս երբ որ նոյն իսկ հիւպատոսն ան խառնակութիւնը լսելով՝ նոյն տեղը փութեց, զինքը բռնեցին ու ոստիկանութեան պետի տարին, թէ որ ուրիշ Արարացի մ'իրենց չմնացընէր որ հիւպատոսն է։ Ասոր վրայ զհիւպատոսը թող տուին, իսկ զնաւապետը մէկալով ձերբեցին։ Ընդհանուր հիւպատոսն անմիջապէս կառավարին գնաց եւ ան ալ նոյն ոստիկանութեան մարդիկներն ալ բերել տալու ու հրամայեց որ ամէն մէկուն 250ական գաւազան զարնուի. իսկ պաշտօնակալին ինք անձամբ ծեծեց այնչափ որ զօրութիւն ունէր եւ. մինչեւ որ պաշտօնակալն արիւնթաթախ գետին ինկաւ։

— Պր. Ռօսս Քարպուէյի աւստրիական հիւպատոսի փոխանորդը, Ալեքսիս ըսած վաճառական համբաւորութեան մէջ մեռաւ։ Ասոր համար վերին Եգիպտոսի ճանապարհութիւն ընող աւստրիական վաճառականներն են զարման։

— Եգիպտոսի փոխարքային կողմանէ Նուպար պէյը շատ ընծաներով Եւրոպիոյ կայսեր խրկուեցաւ, իսկ Եագուբ պէյը Պերլին։ Աս երկու հայազգի պաշտօնատարք արդէն իրենց տեղերը հասած են։

ՄԱՆՐԱԼՈՒՐՔ

Տէր Կոլոտէ ամերիկացի քահանան, որուն հայրն արդէն խուլ եւ համրերու վարժարանին տեսուչ էր, հիմայ Գոննէգթիկութի Հարթֆորտ մայրաքաղաքին մէջ խլերու հասարակութիւն մը կազմեր է, որոնք ամէն կիրակի օրերն առանձին փոքրիկ եկեղեցւոյ մէջ կը ժողվուին, ուր Տ. Կոլոտէ խօսքով բայց յայտնի եւ աչքու լեզուաւ իրենց աւետարանը կը քարոզէ։ Հասարակութիւնը հիմա հարիւրէ աւելի չափահաս անդամ ունի։ Հարթֆորտի մէջ խլերու վարժարանն առաջին անգամ 1817ին Պր. Թոմըս Կոլոտէ՝ հիմնեցուանին հայրը հիմնեց, որն որ յառաջակային Եւրոպայի բոլոր համրերու վարժարանները տեսնելու համար պտըտած եւ իրեն հետ խլերու առաջին ուսուցիչ մէկուն բերած էր Պր. Լորէն Կլէր հանդը, որն որ Փարիզի մէջ Տէր Սիգար քահանային աշակերտներէն մէկն էր։ Միաբանեալ տէրութեանց ժողովքը 1819ին նոյն վարժարանը տէրութենէ պաշտպանելու հիմնարկութեան կարգ բարձրացուց, եւ անոր աս նպատակին համար Ալապամա նահանգին մէջ մեծ կալուած մը պարգեւեց։ Հիմակուհիմա Հարթֆորտի վարժարանին մէջ 200 աշակերտ կը գտնուի։ Շէնքը նոյն քաղքին գեղեցիկ եւ մեծագործ շէնքերէն մէկն է, որն որ միանգամայն վախճանած երիցագոյն Կոլոտէին իբրեւ շէնք յիշատակարանը կը համարուի։

Լոնտոնի Ռօեալ ընկերութեան նիստերուն մէկուն մէջ գաղերեցի ընդունած շատ նամակներ կարդաց, որոնց մէջ Հնդկաստանի ընդհանուր կուսակալին պաշտօնական առաջին գործքին յառաջագիտութիւնը կը տեսնուի, որուն նպատակն է Հնդկաստանի գեղեցիկ տաճարներուն գծերը, պատկերներն ու քանդակներն օրինակել։ Վերջին խուզարկութեաններուն մէջ գեղեցիկ տաճար մը մէջէն գտնուած պատկերի մը վրայ կը խօսուի, որն որ դպրոցի մէջ կոփածոյ աչքիկ մը կը ներկայացընէ, որով կը ցուցուի որ հին ժամանակները, երբոր աս գեղեցիկ տաճարները կը փորուէին, հանգոյք Հնդկաստանի մէջ առանց կրթութեան թող չէին տրուեր, ինչպէս որ հիմակ է։ Նոյնպէս նոյն նամին մէջ Անգղիայի հիւպատոս՝ Ռօլինսըն գնդապետին Պաղտատէն փետրուարի 15ին գրած թուղթը կարդացուեցաւ։ Նոյն գիտնականը գարձեալ շատ սեպաձեւ գրեր գտած է, եւ անոնց մէկ քանիներէն գուշ է որ Կալտէի ծովուն ծայրը հին ժամանակները հիւսիսային Արաբացւոց բուն թագաւորք տեղած են։ Ըստ այսմ ինք կը կարծէ որ Յովսեփին այցելութիւն ընող Սաբայի թագուհին ալ նոյն կողմերէն, Եգիպտոսի ծովու խորշէն եկած ըլլայ, եւ ոչ թէ Արաբիոյ Եմէրականին տարրին հարաւէն։ Կ'ըսուի թէ Խորսապատի մէջ վերջին ժամանակները Գաղղիացւոց բռած պեղում մը շատ առատ եղած ըլլայ։ Ասոր համար Ռօլինսըն կ'ուզէր Մարտի մէջ հոն երթալ։

Լոնտոնի բազմաթիւ ընկերութեանց մէջ (Հոլպառնի հիւանդին կողմը) ուղղափառաց նոր մայր եկեղեցի մը կը շինուի։ Պր. Ակէմէնս անգղիացի եւ Պր. Նսուարտսի իտալացի ճարտարապետները շէնքը կը շինեն։ Աստուածային պաշտամանցն ու նոյն եկեղեցւոյն քով շինուած դպրոցին մէջ կրթութիւնն ազատ պիտ'որ ըլլայ. եւ եկեղեցւոյն մէջ 10 լեզուաւ քարոզ պիտի տրուի։

Համբուրգը տարեկան Անգղիայի պաշտօնակալ մը Մանմուտ քաղաքը՝ 100 փաունտ ... գրաւ գրաւ, որ տասնեւերկու ժամու մէջ առանց յաւա-

Հաղթն կրնալուն փարիզու կէս 56 ըն. գիշերի մէջն․․․ քաղել․ (մեղմէս յայտնի է 1/3 Անգլիայի մղոն՝ գերմանիոյի մէկ մղոն կ'ընէ, որ է քանի 1 1/2 ժամու ճամբայ։) Շատ․․․ ժամի 7ին ․․․ քալել։ Շատերն երեւան ․․․ մէջ, քաղ հեռաւորութեան շատ ․․․ էր․․․ բայց եւ այնպէս․․․ կարծեմ շատ մեծ խոնջանք ունին։ Ի վերայ այսր ամենայնի իր քաջութեան․․․ չկորսնցուց եւ փառաւորեցաւ, որովհետեւ որոշեալ ժամանակէն չորս վայրկեան յառաջ նպատակին հասաւ։ Իր քաջն ու ձորաւը յաղթելու համար կէս ժամ միայն կորսնցուց։

Վերջին Նորեր գործնակ Հնդկաստանին խաղաղութեան մը փորձուեցաւ, որ որ վերջին ժամանակներս Հնդկաստանի նման․․․ կարգին ամենայն արժանի է։ Ընդհանուր ճամբուն վրայ բնակող պաշտօնատար ընտանիքներէն մէկը քիչ մը յառաջ իր տնէն կը հեռանայ, մերձ մայրն արտօրին մէ թող տալով։ Երբոր տուն կը դառնայ, կը նշմարէ որ աղջկանը կորսուած է։ Եւ ըստ պատուհանին ․․․ կեցած ․․․ քննելու ․․․ մը կը մնայ․․․ Որովհետեւ արկղը ․․․ գոցուած էր, Հայրն եղաւ բանալուն ․․․ եւ մէջն ․․․ գտաւ։ Երկայ պզտիկ պատմութիւն մը պատմեց, իսկ թէ ․․․ մարդ մը իր վրայ յարձակած եւ ուզած ըլլայ իր ․․․ բայց Եռաւքն փոխ եւ մէջ ընդ էր (աղջիկը) հաստատութեամբ ․․․ սովորական գումարը 100 թալեր էր։ Կերպարան գոցը ․․․ արկղը մէջ խռեմ եւ վայրկեան գտած ըլլայ։ Տիկինը ․․․ բոլոր պատմութիւնն ․․․ բան երեւցաւ, ․․․ ․․․ ․․․ Հաւասարութեան ․․․ կայ ․․․ ․․․ որ պատմածը ․․․ ․․․ ․․․ կը նշանակէ, որ ․․․ մը սատար էր։ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ էին, որոնց մէջ աղախինն իր քաջասրտութեամբ ․․․ ․․․ գործիչ ․․․ մեծ ․․․ ․․․ կը կարծեն թէ պարոնի եղանակաւ տիրոջը գաւթը կը շարժեն եւ մեծ վարձք կ'ընդունին։ Աղախինն արկղը մէջ փակուած ալ իր նշանածն էր։

Նոյեմբերի մէջ, ․․․ տարի ․․․ կարծուած նման քանի մը․․․ ․․․ ․․․ ․․․ հաստատութեան ․․․ բազմաթիւ է։ Փարիզին կարգաւ ․․․ եւ ․․․ ․․․ 60—70.000 ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ 50 ․․․

Անցեալ շաբաթ եւ յաջորդներուն վրայ Շնչերի 9ին սաստիկ կարկուտ եկաւ, որ մեծ ․․․ պատճառեց։ ․․․ 5 վայրկեան ․․․ մերձ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ժամի 6ին եւ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ժամի 9 ․․․ 2000 ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․

Պրուսի փոքրն գաւառին Շրտոաս քաղաքին կը գրեն, թէ բնական երեւոյթով մը նոյն քաղաքը մեծ ․․․

․․․ արդիւնութեան մէջ ինկան։ Յուլիսի 8ին կէսօրէն ետեւ միջին մը փոթորիկ, որուն հետ միացած էր կարկուտ։ Կարկտի հատերը, թէ որ ճշդիւ խօսիլ ուզուի, պէտք է ըսել՝ կարկտի գունդերը կամ սառուցի կտորները, մօտաւորապէս հաւկթի չափ խոշոր էին։ Դրեթէ տուն չմնաց՝ որուն պատուհանները ու կղմինտրները չփշրուեցին։ Շատ բնական եւ վայրենի անասուններ ու թռչուններ զարնուեցան, այսպէս մը մեռան, եւ կին մը գլխուն վրայ վիրաւորուելով մինչեւ նախ չորս ագարակը կորսնցան։ Մերկէն եւս կարկտի հատ մը կշռեցին, որն որ դրեթէ 300 դրամ եկաւ։ Նոյն իսկ ճամբաները կորկոտին այնպէս ծածկուեցան իբրեւ ․․․ մը թնդանօթի գնտակներէն կը ծածկէր։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԷՊ

Վարդ Մուշեղեան։

ԺՆ․ Թշուառութեան ․․․

Շաց անգամ, մանաւանդ երբ որ մարդուն մարմն չառողջանար, Երկինքը վերէն իրեն պէտ․․․ վճռիլ կը կարծէ, անոր արդիւնքին ու հաւատքը փորձելու, սերն ու յոյսն ․․․ համար։

Սրտակից ախտաբար դէպքեր Մամիկոնեանց ազգատոհմին շատ կը պատահէին, որոնք իրենց հայրենասիրութիւնն ու խաղաղ կեանքը կը խռովէին, մանաւանդ հէտ միջոց բոլոր Հայոց ազգն ալ գերութեան մէջ կը ծփէին, բայց շատ անգամ ալ ան փոխ որդեն եւ այլ բարեբախտութեան կը հասնէին։

Զաւէն շատ տարի Գուգարաց աշխարհը, Արշալոյսն տապանագ․․․ բնակեցին եւ ․․․, երբ որ իր ցանկը ․․․ մը նուագած էին, եւ իր երկու որդիներուն մէկուն Մամիկոնեանց Տարօն գաւառը, Աշտիշատ ․․․ ․․․ եկաւ, եւ հին նորէն Հնդկեցին մասն ու իր կրտսեր որդին Վարդն կորուսած էր ․․․ կ'ըսպասը։ Զեր դիտոր ագարակին որ քիչ մ'առաջ եղեւ սորէն ․․․ մեծ կորուստ մ'ալ պիտի որ ըլլայ։ Նոյն յղիացած էր գերեվար տղայուն գալստը եւ Զաւէն դեռ բան մը չունէր։ "Մայր, ըսաւ օր մը Զաւէնին Արսակ Մամիկոնեանց․ թշուառութիւն առաջ որ աղջիկոց արտոր ու փնտռելի գաղտ մը պիտի ․․․ քիչ ու անոր միտքս պիտի մեռներենք, ․․․ մինչեւ երբ ըսեմ։ Թէ որ Վահան եղբօրս մանչուան բոլոր ըսելի բանն, չեմ ․․․։ ․․․, որդեկն մայր, քեզ սենեակ կամ մենաստանը մը, յայտ գուտը ու աղօթքն վրայ ․․․։ Երաստուոյ մարդկանց բան է, ոչ որ կինայ դպրոց արգելել․․․ Եւ ալ նոյնպէս պէտք է որ ըլլայ, եւ ․․․ աւելի գտան պէտք է որ ըլլայ։ Վահանին մասը, ․․․ հօրս կորուսած հարկ է որ աշխարհէ"։ Ըսաւ ու ․․․ յուզուած ․․․ եւ ․․․ կախելով ․․․ ․․․ իրաւ․․․ Հնդկաստանին ․․․ երկու կ'ըլլար։ Բայց նորէն հոգի ․․․ եւ յայտ բարբառին չկորսնցնելով․ "Մայր, դուխեց, յուսյ, ․․․ Մամիկոնեանց ․․․ Աստուծոյ ձեռքն է։ Հոգին կարգաւորութիւն զմայլ բարեաց կենաց փոխել․ հաստատութեամբ ․․․ վրայ յուսալու է եւ կենդանիներն է որ ․․․ մեր արդիւ ու իմ մայրիկաւ եղբայրս, ու երկու մարմնական ․․․ իմ ․․․, թէ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ու ․․․ ․․․ ․․․ Աստուծոյ ․․․։ ․․․ Վահանին նման ․․․ եմ, որուն մէջ կ'ըսէ թէ ․․․ ․․․ կը ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․։ Փառքն ալ կը գրէ, ․․․ ․․․։ Վահ, ․․․ ․․․ ․․․։ Վահան, եղբայր, ․․․

Վահան այս խօսքերը ․․․ ըսաւ՝ ․․․ ու նորէն իր ․․․ ․․․ ․․․։ Իսկ Զաւէն ․․․ ․․․ ժամանակ ․․․ ․․․ ․․․, ․․․ մինչեւ ․․․ եւ դէմքն ալ ․․․ կ'աշխարհը ու կը ․․․ եւ ․․․ ․․․ ալ "Վահան, ․․․, ․․․ ․․․, ․․․ ․․․ կը հանէր։

Սրտը Զաւէն ․․․ շատ ․․․ ըսաւ՝ "Որդեակ, ըսաւ, Վահանն, ․․․ մէկուտ ․․․ ․․․։ Նոյնպէս ․․․ ․․․ ․․․ կ'ընէ, ․․․ ․․․ շատ անգամ կը ․․․։ Մայրերը ․․․ ․․․ ․․․, ․․․ ․․․ որոնք երբեմն իրեն հասարակ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ մէջ կը ․․․"։

Զաւէն տատին խօսեցաւ ու երկար վրայ ինկաւ եւ երկնաւոր Աշխարհի Մայր միայն դարձաւ․ "Ո՜հ, ․․․ ․․․, ․․․, ինչ են իմ վշտերս, եթէ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ համեմատել ըլլամ․․․։ Զէ,

․․․ չեմ ․․․ բայց թող Աստուած ինչ որ կ'ուզէ նէ գրուի․ ․․․ ․․․, ․․․ ․․․ կը ․․․, ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․։ Կ'ըսեմ, ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․, ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․։ Բայց Աստուած բոլորովին չլքանէր, կ'ըսէ ձայնը, կը ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․"։

Զաւէն այսպէս աղօթելով քիչ մը հանգստացաւ ու ․․․ Վահանին հետ խօսեցաւ։ "Մայր, ըսաւ Վահանն ալ ի մէջ այդ, որդեակ մայր․ Վարդ եղբայրս կենդանի է, Շաւարշ եղբայր Հայաստան մէջ է, դուն իմծի Վահան։ Ան երկուքին ալ պատմութիւնը ․․․ ․․․, բայց ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․։ ․․․ ․․․ ․․․ որ երբ որ Վարդ մեզի դառնայ, ․․․, ․․․ Պետրոս Պարոնաւորան կանչէր, ․․․ ․․․ Վահանին անուն իսկ հին ․․․ ու Վահան եղէ Հայաստան գաւառ եւ եղբայրս"։

Զաւէնին անհանգստութիւնը ժամէ ժամ կ'աւելնար, ․․․ ․․․ խօսքերն իր սիրոյ կը վերադարձին, երկայնմտութիւնն ու անկեղծ յուսալ եղած անհամբերութիւնը ․․․ կը ․․․։ ․․․ ․․․ ․․․ կ'ուզէր, ․․․ ․․․ Վարդայ Պարոնը աշխարհէն ․․․ ․․․ Վահանին բերնէն ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ու ․․․ ․․․։ Զաւէն ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ եւ ․․․ ․․․ կը ․․․, ․․․ ․․․ կը ․․․, բայց ․․․ ․․․ ․․․ չէր, ․․․ ․․․ կ'երթայն, ․․․ ․․․ ․․․ կ'երթայն․ "Ո՜հ կայ, պատաց Զաւէն, ․․․ ․․․։ Եւ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ իր Վահանն ․․․ ․․․, որ ․․․ ․․․ ․․․։

"Վահան, Վահան, դուխեց, եղբայրս ․․․ եւ ․․․ ․․․, ․․․ ․․․ ․․․ ․․․, Վահան ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ու ․․․ ․․․ ․․․։ Բայց կարծես թէ ․․․ ․․․ Վահանայ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․, ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․։ ․․․ մը ․․․ կենդանին ըսաւ՝ "Ո՜հ, ․․․ ․․․ եւ ․․․ եղբայր, ․․․։ ․․․ ․․․ կ'ըլլար Վահան, ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․։ Բայց ․․․ ․․․, ․․․ ․․․ կը ․․․, ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․։ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․, ․․․ ․․․ ․․․։ Ո՜հ, Աստուած, Աստուած, ․․․"։

Վահան ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ու ․․․ ․․․, որովհետեւ իրեն կ'երեւար որ իր ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ կը ․․․ ու իր ․․․ կը ․․․։ Աշխարհ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․, ․․․ ․․․ ․․․ ․․․, ․․․ որ կը ․․․ ․․․ ․․․։ Կերպարանս Վահան նորէն ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․․ "Մայր, ըսաւ, ․․․ ․․․ մը կը դնեմ, ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․։ ․․․, ․․․ ․․․, ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․։ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․, ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․"։

ԱՆՁԱՅԹ ՓՈԽԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆՆԱ, ՕԳՈՍՏՈՍ 20

Ամստերտամ 100 ընթացիկ ֆլորէն՝	—	ամս․	․․․	2 ամս․
Օգոստայի 100 ընթացիկ ֆիորին	108 1/2 „	„	1/2	„
Ֆրանքֆորդ 300 Գուլտէն․ ․․․	108 1/4 „	„	2	„
Լոնտոն 1 ֆունտ ստեռլին	10.38 „	„	1	„
Համբուրգ 100 ․․․ թալեր՝	— „	„	2	„
Մարսիլիա 300 Ֆրանք՝	128 „	„	2	„
Միլան 300 աւստրիական լիրա՝	108 1/4 „	„	2	„
Փարիզ 300 Ֆրանք՝	128 1/4 „	„	2	„
․․․ ․․․ 120 ․․․	107 3/4 „	„	3	„
Պոլիս (Օգոս․ 13) 410—412 փարայ 1	„	„	31	օր